

Protocol dyslexie

Dit protocol is opgesteld door de orthopedagogen in samenwerking met de dyslexiecoaches van het Twents Carmel College.

Het protocol is opgesteld in maart 2021 en vastgesteld door het Stuurgroep Passend Onderwijs op 22 april 2021. Het protocol wordt jaarlijks geëvalueerd in de werkgroep Dyslexie. Tijdens deze evaluatie worden vernieuwde inzichten en relevante methoden, toetsen of remediërend materiaal verwerkt. Tevens worden de wijzigingen van het College voor Toetsen & Examens toegepast.

Inleiding

Het Twents Carmel College Oldenzaal heeft het beleid afgestemd op de richtlijnen van het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs 2013.

Het dyslexiebeleid van het Twents Carmel College is erop gericht de leerlingen met dyslexie een eerlijke kans te geven om een diploma te halen dat past bij de individuele capaciteiten en interesses van die leerlingen. Dit protocol dyslexie dient als leidraad voor docent, mentoren en dyslexiecoaches bij het signaleren en begeleiden van leerlingen met lees- en spellingsproblemen of dyslexie. Het uitgangspunt hierbij is om te komen tot een eenduidige systematische en effectieve aanpak van leerlingen met lees en/of spellingsproblemen passend binnen de mogelijkheden van de schoolse situatie. Medewerkers worden geacht op de hoogte te zijn van de algemene faciliteiten waar de leerling met dyslexie volgens het 'dyslexieprotocol, compenserende en dispenserende maatregelen' recht op heeft. Het doel is om de functionele lees- en schrijfvaardigheid zo nodig met hulpmiddelen te vergroten. Er wordt samen met de leerling en zijn/haar ouder(s)/verzorger(s) besproken wat hij/zij nodig heeft om zo min mogelijk last te hebben van de problematiek.

De ouders kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een succesvolle schoolcarrière van hun kind door te zorgen voor een rustige en prettige studieomgeving en erop toe te zien dat het kind voldoende tijd aan het werk voor school besteedt. Vaak zal het kind meer tijd nodig hebben dan leeftijd- en ontwikkelingsgenoten zonder dyslexie.

Hoofdstuk 1

Wat is dyslexie?

De Stichting Dyslexie Nederland (SDN, 2016) definieert dyslexie als volgt: *“Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.”*

Bij dyslexie is sprake van ‘hardnekkige problemen’, als het niveau van lezen en/of spellen, gemeten volgens criteria van snelheid en nauwkeurigheid, aantoonbaar achterligt op het gewenste niveau, én er geen andere beperkingen aan ten grondslag liggen.

Dyslexie heeft niet alleen gevolgen voor het leren van de talen, maar ook voor vakken waar een groot beroep op de leesvaardigheden wordt gedaan. In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe dyslexie zich binnen het voortgezet onderwijs kan uiten.

Hoe kan dyslexie zich uiten?

Dyslexie kan zich uiten in lezen én spellen, maar ook alleen in lezen of spellen.

- **Lezen:** Leerlingen met dyslexie leren het lezen (veel) langzamer dan gezien hun cognitieve mogelijkheden te verwachten zou zijn. Ze hebben moeite om van spellend lezen tot het lezen van gehele woorden te komen. Het lezen blijft vaak langzaam gaan en kost veel moeite. Dit kan gevolgen hebben voor het begrijpend lezen. Binnen het begrijpend lezen kunnen leerlingen zowel problemen ervaren op het gebied van de taalvaardigheden als op het gebied van het leestempo. In dat laatste geval kost de leesteknik de leerling zoveel moeite, dat daardoor de betekenis (taalinhoud) minder goed doordringt.
- **Spelling:** Bij leerlingen met dyslexie duurt het langer voordat ze de juiste letter kunnen koppelen aan de juiste klank waaruit een woord bestaat. Vaak blijven ze hardnekkige spellingfouten maken.
- **Onthouden van instructies:** Leerlingen ervaren moeilijkheden met het onthouden van instructies die bestaan uit verschillende fases. Ook komt het vaak voor dat lange, complexe instructies niet worden begrepen. Dat heeft niets te maken met de intelligentie maar met een minder goed/efficiënt werkend werkgeheugen.
- **Uit het hoofd leren van feiten en namen:** Leerlingen met dyslexie hebben vaak moeite om (leer)stof te onthouden die geen logisch verband of andere samenhang heeft. Deze stof moet ‘gestampt’ worden of ook wel uit het hoofd geleerd worden. Dit kan gevolgen hebben voor het aanleren van grammaticarijties, de tafels bij het rekenen en topografie.
- **Plannen en organiseren:** Leerlingen met dyslexie ervaren vaker moeite met het noteren van het huiswerk en het aanbrengen van structuur in het huiswerk.
- **Luisteren in een lawaaiige omgeving:** Leerlingen met dyslexie hebben een minder efficiënte verwerking van de informatie. In een lawaaiige omgeving hebben ze meer moeite om anderen te verstaan.

- **Vreemde talen:** Iedere taal kent zijn eigen problemen. Voor elke leerling met dyslexie kan een verschillend onderdeel binnen de moderne vreemde taal problemen opleveren.
- **Sociaal emotioneel functioneren:** Leerlingen met dyslexie moeten zich over het algemeen vaak meer inspannen voor schoolse taken dan leerlingen zonder dyslexie. Leerlingen kunnen faalangst ontwikkelen, gedemotiveerd raken of een laag zelfbeeld ontwikkelen. Om te voorkomen dat leerlingen ongemotiveerd of faalangstig worden is een adequate begeleiding van groot belang.

Dyslectische leerlingen hoeven niet al de bovenstaande kenmerken te vertonen en vertonen ze ook niet altijd in dezelfde mate.

Hoofdstuk 2

Dyslexiesignalering en -onderzoek

Bij de meeste leerlingen met dyslexie worden de leerproblemen al vroeg gesignaleerd, waardoor in de basisschoolperiode al dyslexie wordt vastgesteld. In enkele gevallen komt het voor dat tijdens de basisschoolperiode dyslexie niet is herkend en/of vastgesteld. Het is hierbij van belang om de eventuele dyslexie alsnog vast te stellen, zodat de juiste ondersteuning geboden kan worden. Om die reden biedt het Twents Carmel College in de onderbouw de mogelijkheid voor een dyslexie-signaleringsonderzoek.

Vermoeden van dyslexie

Leerlingen kunnen in aanmerking komen voor een dyslexie-signaleringsonderzoek als blijkt dat zij problemen ervaren binnen de taalvakken en als de basisschool bij de overdracht een vermoeden van dyslexie doorgeeft op het aanmeldformulier en/of op het onderwijskundig rapport. De leerling kan door de mentor (of coach) aangemeld worden voor een dyslexie-signaleringsonderzoek bij de dyslexiecoach.

Gaandeweg het eerste leerjaar hebben docenten ook een signalerende functie. Wanneer door de basisschool géén vermoeden van dyslexie is benoemd, dan kan alsnog een vermoeden van dyslexie worden uitgesproken door de (taal)docenten. In dat geval inventariseert de mentor de signalen en meldt de leerling zo nodig aan bij de dyslexiecoach voor een signaleringsonderzoek.

In beide bovengenoemde situaties ontvangen ouder(s)/verzorger(s) bericht en kunnen zij al dan niet toestemming geven voor vervolgonderzoek naar dyslexie.

Alleen in de onderbouw komen leerlingen in aanmerking voor een dyslexiesignalering en/of onderzoek, waarbij in het eerste leerjaar het signaleringsonderzoek moet plaatsvinden. Leerlingen uit de bovenbouw kunnen op eigen initiatief door een extern bureau een dyslexie onderzoek laten uitvoeren.

Signaleringsonderzoek

Het signaleringsonderzoek vindt op twee momenten in het eerste leerjaar plaats; in het najaar en voorjaar. Voorafgaand aan het signaleringsonderzoek verstrekt de dyslexiecoach een brief, vragenlijst en een toestemmingsformulier aan de ouders van de leerlingen die in aanmerking komen voor het signaleringsonderzoek. Zodra de toestemming binnen de gestelde termijn retour is, kan het signaleringsonderzoek afgenomen worden. Indien hier niet aan wordt voldaan, kan de leerling niet

deelnemen aan het signaleringsonderzoek. Het signaleringsonderzoek wordt groepsgewijs en onder schooltijd afgenomen. De uitkomsten worden middels een brief naar ouder(s)/verzorger(s) gecommuniceerd.

Ondersteuning ten behoeve van hardnekkigheid

Wanneer de uitslag van het dyslexie-signaleringsonderzoek aanleiding biedt voor vervolgstappen, wordt geïventariseerd of de problematiek hardnekkig aanwezig is. Dit houdt in dat de leerling intensieve ondersteuning heeft gehad buiten de klas, zonder aantoonbaar resultaat. Dit geeft aan dat de problematiek dusdanig aanwezig is, dat voldaan wordt aan het criterium van hardnekkigheid (een vereist criterium voor een dyslexieverklaring). In het signaleringsverslag wordt aangegeven of er voldaan is aan het criterium van hardnekkigheid.

- Op basis van onvoldoende aangetoonde hardnekkigheid (na het eerste signaleringsmoment):
Om te onderzoeken of er toch sprake is van hardnekkigheid, krijgt een leerling 20 momenten waarop remedial teaching dyslexie (RTD) wordt gegeven op het gebied van lezen en/of spellen. De RTD vindt plaats op de eigen schoollocatie. Hierbij wordt van de leerling verwacht dat deze ten minste 85% aanwezig is geweest (17 momenten). Als een leerling niet voldoet aan de 85% aanwezigheidsverplichting, dan kan de leerling niet deelnemen aan het hertest signaleringsonderzoek. Mocht een leerling afwezig zijn tijdens de RTD, wordt het gemeld bij de mentor.
- Op basis van voldoende aangetoonde hardnekkigheid:
Indien de leerling voldoet aan het hardnekkigheidscriterium (naar aanleiding van aantoonbaar voldoende ondersteuning ofwel naar aanleiding van de gegeven RTD) wordt overgegaan tot een hertest signaleringsonderzoek of tot het uitgebreide dyslexieonderzoek.

Onderzoek en verklaring

Indien er sprake is van dyslexie wordt een verklaring door de orthopedagoog-generalist afgegeven. Terugkoppeling aan ouders wordt gedaan door de orthopedagoog, bij voorkeur in samenwerking met de dyslexiecoach.

Hoofdstuk 3

Faciliteiten voor leerlingen met dyslexie

De compenserende en dispenserende maatregelen waar de leerling met dyslexie voor in aanmerking kan komen zijn opgenomen in het 'Protocol compenserende maatregelen' (bijlage 1) en het 'Protocol dispenserende maatregelen' (bijlage 2). De faciliteiten die beschreven worden in het protocol zijn erop gericht om de leerling te ondersteunen. Zij moeten ervoor zorgen dat de leerling met reële inspanning en een realistische tijdsbesteding voldoende niveau behaalt. Dit zal uiteindelijk ook een positieve uitwerking op de motivatie hebben.

Leerlingen volgen de aanwijzingen van de dyslexiecoach zo veel mogelijk op, gebruiken de gekozen hulpmiddelen zo goed en zo consequent mogelijk en geven zichzelf de tijd en nemen de moeite om de gevraagde prestaties te leveren. Leerlingen zijn zelf verantwoordelijk om de ondersteuning van de dyslexiecoach in te inschakelen.

Compenserende maatregelen:

Voor invulling van de compenserende faciliteiten wordt verwezen naar bijlage 1. Hierin worden de compenserende maatregelen beschreven, die als algemene faciliteiten gelden. Alle leerlingen met dyslexie hebben recht op deze maatregelen. In sommige gevallen kunnen specifieke faciliteiten worden verstrekt. Dit kan alleen in overleg met de dyslexiecoach.

Dispenserende maatregelen:

Voor de meeste leerlingen met dyslexie zijn de compenserende maatregelen voldoende om hun schoolloopbaan goed af te sluiten. In enkele gevallen komt het voor dat leerlingen met dyslexie niet voldoende baat hebben bij de geboden compenserende faciliteiten. In dat geval kan een beroep gedaan worden op het protocol voor dispenserende maatregelen (bijlage 2). Het wel of niet toekennen van een dispensatieaanvraag wordt, in samenspraak met de mentor, dyslexiecoach, orthopedagoog, taaldocenten onderzocht en wordt uiteindelijk beoordeeld door de adjunct-directeur.

Bijlage 1: Protocol compenserende maatregelen

Voor leerlingen met dyslexie

Inleiding

Alle leerlingen met een officiële dyslexieverklaring hebben recht op de compenserende faciliteiten die in dit dyslexieprotocol vermeld staan. De leerling neemt in principe zelf initiatief om met zijn/haar docenten te regelen dat onderstaande faciliteiten worden verleend. Overige faciliteiten kunnen indien nodig na overleg met de dyslexiecoach worden toegekend.

Leerlingen die van mening zijn dat deze faciliteiten niet of onvoldoende worden verleend, of dat het dyslexieprotocol niet of onvoldoende wordt nageleefd, bespreken dit eerst zelf met de betreffende docent of de mentor. Bij aanhoudende problemen die verband houden met dyslexie neemt de leerling (en/of zijn/haar ouder(s)/verzorger(s)) contact op met de dyslexiecoach.

De inzet en motivatie voor schoolwerk zijn bepalend voor het al dan niet toekennen van (extra) faciliteiten.

Hoofdstuk 1

Algemene en specifieke faciliteiten

Faciliteiten zijn maatregelen die voor alle leerlingen met dyslexie gelden. Doordat het Twents Carmel College inspeelt op deze maatregelen komen wij de leerling(en) tegemoet in de hinder die zij ondervinden van hun stoornis. Belangrijk om te vermelden is dat wij in staat zijn om ondersteuning te bieden voor leerlingen met dyslexie, wij verlenen geen behandeling. Hiervoor kan een leerling bij een externe instantie door ouders worden aangemeld.

Algemene faciliteiten

- Dyslexiepas

Aan alle leerlingen met een dyslexieverklaring wordt een dyslexiepas verstrekt. Aan het begin van elke les dient de leerling deze kaart op tafel te leggen, zodat de docent eraan herinnerd wordt dat hij/zij rekening moet houden met het feit dat de leerling dyslexie heeft.

- Tijdverlenging

De leerling heeft recht op 20% meer tijd bij alle schriftelijke toetsen. Indien extra tijd niet mogelijk is, wordt de toets ingekort. De docent geeft bij aanvang van de toets aan welke vragen niet gemaakt hoeven te worden.

- Digitale lesboeken

Veel methodes voorzien tegenwoordig in digitale (les)boeken. Wanneer een methode hier niet in voorziet kan in overleg met de dyslexiecoach gekeken worden naar de mogelijkheden (zie specifieke faciliteiten in overleg met de dyslexiecoach).

- Lay-out

Lesmateriaal en toetsmateriaal moet duidelijk, overzichtelijk en in getypte vorm aangeboden worden in het lettertype Arial 12.

- Normering van spelling

Bij het beoordelen van toetsen wordt voor alle leerlingen dezelfde normering toegepast; leerlingen met dyslexie krijgen geen aangepaste normering voor spellingsfouten. Voor leerlingen waarbij de spelling een hardnekkig onderdeel is van zijn/haar dyslexie, kunnen aanvullende specifieke compenserende faciliteiten aangevraagd worden in de vorm van technische hulpmiddelen (zie 'inzet technische hulpmiddelen bij toetsen').

- Aangepaste toetsmomenten

Gestreefd wordt de dyslectische leerling minimaal 5 dagen de tijd te geven om zich op een toets voor te bereiden. Indien er meerdere toetsen van de moderne vreemde talen op een dag plaatsvinden, dan geldt dat op initiatief van de leerling incidenteel één moderne vreemde taal op een andere dag mag worden gemaakt.

Tijdens het Centraal Eindexamen kan hierop geen aanspraak gemaakt worden.

- Cito-toetsen

Op de locaties waarop Cito-toetsen worden afgenomen geldt dat de leerlingen met dyslexie recht hebben op een auditieve afname. Deze toets kan worden aangeboden in een apart lokaal.

- Luisterboek bij (jeugd-) literatuur

De leerling mag tijdens het lezen als ondersteuning gebruik maken van een luisterboek. Het moet hierbij wel gaan om een originele, niet ingekorte of aangepaste, versie. De aanschaf/huur hiervan valt onder de verantwoordelijkheid van de ouder(s)/verzorger(s).

- Faciliteiten ten aanzien van het Centraal Eindexamen

Hierover wordt u uitvoerig geïnformeerd in hoofdstuk 2.

Specifieke faciliteiten in overleg met dyslexiecoach

Onderstaande faciliteiten worden alleen verstrekt na overleg met de dyslexiecoach. In sommige gevallen zal de dyslexiecoach eerst advies inwinnen bij directie of andere betrokkenen (mentor, docent of orthopedagoog).

- Technische hulpmiddelen thuis en op school

Wanneer een leerling gebruik wenst te maken van technische hulpmiddelen binnen school dan zal voorafgaande aan het gebruik eerst de dyslexiecoach hiervan op de hoogte moeten worden gesteld. Ouder(s) en de leerling dienen een overeenkomst te tekenen waarin zij geïnformeerd worden over de rechten en plichten die verbonden zijn aan het gebruik van het technische hulpmiddel in de schoolse situatie. De dyslexiecoach zorgt voor de informatieoverdracht naar de docenten.

De aanschaf en het onderhoud van hulpmiddelen valt onder de verantwoordelijkheid van de ouders. De digitale schoolboeken kunnen na overleg met en goedkeuring van de school aangeschaft worden. Het gebruik van een eigen laptop tijdens de les behoort tot de mogelijkheden. Een mondelinge overeenkomst (telefonisch of persoonlijk) volstaat; waarbij schriftelijke verslaglegging van de overeenkomst in SOM wordt gedocumenteerd. Ter goedkeuring worden de afspraken per mail aan de leerling en/of ouders voorgelegd. De reactie van ouders hierop volstaat als schriftelijke toestemming.

- Inzet technische hulpmiddelen bij toetsen

Voor leerlingen met dyslexie is het gebruik van een computer of laptop tijdens toetsen toegestaan. De school is verantwoordelijk voor het aanleveren van dit hulpmiddel. De leerling heeft tijdens toets momenten geen toegang tot 'verboden' hulpmiddelen als een digitaal woordenboek, een digitale encyclopedie, e-mail en internet. Wel is het voor leerlingen met dyslexie toegestaan om de spellingscontrole op de computer te activeren. Dit compenseert eventuele spellingsfouten die de beoordeling van de toets nadelig beïnvloeden. Deze faciliteit is voornamelijk bedoeld voor de vakken Nederlands en de Moderne Vreemde Talen.

- Digitale lesboeken

Wanneer teksten voorgelezen worden, kunnen leerlingen al luisterend hun aandacht direct richten op de inhoud van de tekst. Aandacht die zij, wanneer zij zelf lezen, moeten verdelen tussen de techniek van het lezen -het decoderen- en de inhoud. Daarnaast hoort de leerling bij de moderne vreemde talen steeds de juiste uitspraak van woorden. Wanneer de dyslectische leerling gebruik wil maken van digitale lesboeken moet dit door de ouder(s)/verzorger(s) bij de dyslexiecoach aangevraagd worden.

- Mondeling toetsen

Omdat mondeling toetsen in het voortgezet onderwijs praktische kanttekeningen kent, verdient het werken met technische ondersteuning de voorkeur. Technische hulpmiddelen bevorderen de zelfredzaamheid, hetgeen een goede voorbereiding is op het vervolgonderwijs.

Wanneer een leerling in de onderbouw moeite heeft met formuleren, wordt in overleg met een dyslexiecoach en de desbetreffende docent bekeken in hoeverre gedeeltelijk mondeling toetsen een uitkomst kan bieden. Ook kan extra mondelinge toelichting op een vraag ondersteunend werken. In de bovenbouw is mondelinge afname van schriftelijke toetsen niet toegestaan in verband met eisen die gelden voor het Centrale Eindexamen.

- 'Maatje'

Wanneer de leerling moeite heeft met het overnemen van aantekeningen en het huiswerk kan een maatje in de klas hem daarbij helpen. Op vertoon van de dyslexiekaart mag de leerling in overleg met een klasgenoot de aantekeningen kopiëren.

- Gebruik van regelkaarten.

De locatie stelt alle leerlingen in het eerste leerjaar in de gelegenheid om gebruik te maken van de regelkaarten. In het tweede leerjaar is het aan te raden het gebruik van de regelkaart af te bouwen. In het derde leerjaar kan en mag geen gebruik meer worden gemaakt van regelkaarten. Bij de examens (Centraal Eindexamen en schoolexamen) mogen regelkaarten namelijk niet worden gebruikt.

Hoofdstuk 2

Compenserende faciliteiten ten aanzien van het Centraal Eindexamen:

Tijdens het Centraal Eindexamen heeft de leerling recht op vergelijkbare faciliteiten als in de leerjaren daarvoor, conform de eisen van het College voor Toetsing en Examen. Het is hierbij van belang dat de leerling ruime ervaring heeft opgedaan met de geboden faciliteiten. Aanvragen voor faciliteiten ten behoeve van dyslexie komen zodoende ruim voor het examenjaar al bij de school in beeld. Het gebruik van

onderstaande faciliteiten tijdens het Centraal Eindexamen wordt door de school gedeeld met de Onderwijsinspectie.

Indien de leerling gebruik wil maken van faciliteiten met het Centraal Eindexamen dan dient door ouders en/of de leerling het formulier 'aanvraag faciliteiten dyslexie Centraal Eindexamen' (zie bijlage 3) te worden ingevuld en vóór 30 september van het examenjaar bij de dyslexiecoach te worden ingeleverd. De leerling kan aanspraak maken op verschillende faciliteiten.

Dyslectische leerlingen hebben recht op de volgende faciliteiten:

- Verlenging examentijd bij het centraal schriftelijk examen
- Verklanking (audio)
- Gebruik van een papieren woordenboek
- Gebruik van een leesliniaal of loep
- Gebruik van spellingscontrole bij de inzet van digitale hulpmiddelen

Een toelichting op bovenstaande is te lezen in bijlage 3.

Let op:

- Laptopgebruik met spellingscontrole is toegestaan tijdens het Centraal Eindexamen voor leerlingen met een dyslexieverklaring. De spellingsfouten die na inlevering aanwezig zijn, worden net zo zwaar gerekend als die van de overige leerlingen. Indien een leerling schriftelijk Eindexamen aflegt, worden de spellingsfouten net zo zwaar gerekend als bij leerlingen zonder dyslexie.
- Leerlingen met een dyslexieverklaring hebben recht op tijdverlenging tijdens het centraal schriftelijk eindexamen. Deze tijdverlenging geldt niet automatisch voor het centraal schriftelijk praktijkexamen, omdat hier grotendeels een beroep wordt gedaan op praktische vaardigheden. De extra tijd die deze leerlingen nodig hebben voor het lezen van bijvoorbeeld instructies is hierbij in de vastgestelde reguliere tijd opgenomen; hier hoeft een leerling met dyslexie dus geen tijdverlenging voor te krijgen. In uitzonderlijke situaties kan wel tijdverlenging aangevraagd worden via het examensecretariaat voor leerlingen die hier bijzonder veel moeite mee hebben of bij toetsen die een groter beroep doen op de leesvaardigheid, bijvoorbeeld bij de minitoetsen.

Bijlage 2: Protocol dispenserende maatregelen

Voor leerlingen met dyslexie

Inleiding

Voor de meeste leerlingen met dyslexie zijn de compenserende faciliteiten voldoende om hun schoolloopbaan met goed gevolg af te ronden.

In uitzonderlijke gevallen komt het voor dat leerlingen met dyslexie onvoldoende baat hebben bij de geboden compenserende faciliteiten. In dat geval kan een beroep worden gedaan op het protocol voor dispenserende maatregelen. Bij dispensatie wordt een leerling vrijgesteld van bepaalde geldende eisen. Er kan dan sprake zijn van een aanpassing in de lesinhoud of zelfs vrijstelling van een moderne vreemde taal.

Hierbij is het uitgangspunt dat de leerling niet in aanmerking komt voor dispensatie van een moderne vreemde taal tenzij alle andere compenserende faciliteiten en maatregelen onvoldoende effect hebben.

Voor exameneisen kan geen ontheffing worden verleend. Nederlands en Engels zijn verplichte eindexamenvakken, hier kan geen dispensatie voor worden verleend. Voor de moderne vreemde talen, Frans en Duits, zijn echter geen kerndoelen opgesteld. Hierdoor kan voor één van deze vakken wel een dispenserende maatregel ingezet worden.

Bij het vaststellen van dispensaties staat het toekomstperspectief van de leerling centraal. Leerlingen en ouders moeten zich ervan bewust zijn dat dispenserende maatregelen gevolgen hebben voor de sector- en/of profielkeuze in de bovenbouw en zelfs bij de keuze voor een vervolgopleiding. De school stelt zich daarom terughoudend op in het toekennen van dispenserende maatregelen.

Lang niet alle leerlingen met dyslexie hebben dispenserende maatregelen nodig. Een dispenserende maatregel wordt alleen toegepast bij leerlingen met een ernstige vorm van dyslexie. Pas wanneer de kansen op schoolsucces ernstig in gevaar komen, wordt in overweging genomen gebruik te maken van deze mogelijkheid, bijvoorbeeld als de overgang in gevaar komt. Ook is bij het verlenen van dispenserende maatregelen de school verantwoordelijk om per individu te bepalen of hij/zij hiervoor in aanmerking komt.

De maatregelen genoemd in dit protocol geven een richtlijn aan wanneer bij een leerling gedacht wordt aan dispensatie. Maar de individuele leerling staat altijd voorop, indien daar aanleiding toe is kan er afgeweken worden van deze beschreven procedure. Wanneer overgegaan wordt tot het nemen van dispenserende maatregelen kunnen deze ter verificatie worden voorgelegd aan de onderwijsinspectie. Zeker indien er ingrijpende aanpassingen aan het lesprogramma worden gedaan, is afstemming met de inspectie raadzaam.

Hoofdstuk 1

Aangepaste leerinhoud voor de onderbouw

In de onderbouw wordt in principe geen dispensatie verleend. In het vmbo is één van de talen Frans óf Duits verplicht. In het havo en het vwo zijn beide talen verplicht. De school is echter vrij om invulling te geven aan het lespakket van deze vakken.

Wanneer een leerling in de onderbouw al dusdanig vastloopt met een van deze talen, kan er een beroep worden gedaan op een aanpassing in de leerinhoud. Zo kan er bijvoorbeeld meer nadruk worden gelegd op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid. Wanneer deze maatregel in werking wordt gesteld, kan echter geen Eindexamen worden gedaan in deze moderne vreemde taal.

Hoe ziet het aangepaste lesprogramma voor Frans / Duits er uit?

Fase 1: aanpassing lesstof/programma

Aangepast programma voor het vak Frans

- Het vocabulaire hoeft alleen maar F-N geleerd te worden.
- De verrijksstof komt te vervallen.
- Alle opdrachten uit het werkboek (zinnen, vocabulaire, grammatica) hoeven alleen maar F-N geleerd te worden.
- Leerlingen uit klas 1 en 2 mogen gebruik maken van een regelkaart, waar informatie op staat die bij een toets gebruikt mag worden (bijv. grammaticale regels).

Aangepast programma voor het vak Duits

- Het vocabulaire hoeft alleen maar D-N geleerd te worden.
- De verrijksstof komt te vervallen.
- Alle opdrachten uit het werkboek (zinnen, vocabulaire, grammatica) hoeven alleen maar D-N geleerd te worden.
- Leerlingen uit klas 1 en 2 mogen gebruik maken van een regelkaart, waar informatie op staat die bij een toets gebruikt mag worden (bijv. grammaticale regels).

Bij geen verbetering gedurende 2 periodes kan worden opgeschaald naar fase 2:

Fase 2: vervangende opdracht

Ouders dienen het kenbaar te maken wanneer de geboden aanpassing onvoldoende effectief blijkt. In overleg met de adjunct-directeur, dyslexiecoach en orthopedagoog wordt bepaald of de leerling een beroep kan doen op de tweede fase. In de tweede fase wordt de leerinhoud vormgegeven door middel van een vakinhoudelijke verdiepingsopdracht waaraan de leerling gedurende 1 lesperiode moet werken.

Wanneer de leerling voor het einde van de periode klaar is met de verdiepingsopdracht, kan de leerling gedurende de les Frans of Duits zelfstandig aan een ander vak werken binnen het leslokaal.

Bovenstaande werkwijze is een voorstel; per individuele leerling wordt bekeken of dit aansluit op de ondersteuningsbehoefte. Indien nodig kan van deze procedure worden afgeweken.

Hoofdstuk 2

Dispensatie in de bovenbouw

Dispensatie is meer dan alleen vrijstelling voor een van de moderne vreemde talen. Hierbij kan eerst gedacht worden aan de volgende mogelijkheden.

- vrijstelling van voorleesbeurten;
- vrijstelling van spellingtoetsen (echter niet wanneer deze in het schoolexamen zitten);
- de omvang van de boekenlijst verminderen;

Wanneer de ondersteunende faciliteiten en bovengenoemde dispenserende maatregelen niet resulteren in of niet voldoende effect hebben, kan in uitzonderlijke gevallen gekozen worden voor dispensatie van een van de moderne vreemde talen. Wettelijk gezien is het niet mogelijk om voor zowel Frans als Duits een dispensatie te verlenen. Wel is dit mogelijk voor één van deze talen.

De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school. De mogelijkheden om dispensatie te verlenen voor de tweede moderne vreemde taal verschillen per schoolsoort, per leerjaar of per leerweg (vmbo).

Dispensaties in het vmbo

In de bovenbouw van het vmbo zijn er weinig mogelijkheden tot dispensatie, omdat er in de verschillende sectoren veel keuzevrijheid is. Door de vakken Frans en/of Duits niet te kiezen kan het probleem worden vermeden.

De mogelijke dispensaties voor de bovenbouw van het vmbo zijn vastgelegd in het Inrichtingsbesluit WVO.

Dispensaties in het havo en het vwo

Vanaf de derde klas is het mogelijk om in aanmerking te komen voor dispensatie. Het lesprogramma ligt dan nog vast; zowel Frans als Duits behoren tot het lesprogramma. Voor een van beide vakken kan dispensatie worden aangevraagd, indien leerlingen door hun dyslexie zo slecht presteren op een van de beide talen dat dit naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding in de weg staat.

In de bovenbouw van het havo is een tweede moderne vreemde taal in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan Cultuur & Maatschappij.

Voor leerlingen in de bovenbouw van het vwo wordt onderscheid gemaakt tussen atheneum en gymnasium. Leerlingen in de bovenbouw van het atheneum moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Hiervoor kunnen Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Russisch, Arabisch, Turks of Fries worden aangeboden. Wanneer leerlingen door hun dyslexie zo slecht presteren op de gekozen taal dat dit naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding in de weg staat, kunnen ze dispensatie aanvragen. Er komt dan een ander vak voor in de plaats. Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Hoofdstuk 3

Aanvraagprocedure/ protocol

Wanneer een leerling een beroep wil doen op een aangepaste leerinhoud of dispensatie dient de volgende procedure aangehouden te worden:

- Ouders dienen een schriftelijk verzoek in bij de adjunct-directeur.
- Op basis hiervan wordt door een orthopedagoog bekeken of de aanvraag gegrond is en dit wordt vastgelegd in een verslag. In de verslaglegging wordt geadviseerd welke dispenserende maatregelen gewenst zijn.
- De adjunct-directeur neemt vervolgens de beslissing tot toekenning.
- Dit wordt gecommuniceerd naar ouder(s)/verzorger(s) / docenten / dyslexiecoach.

Voorwaarden om in aanmerking te komen:

- Er kan maar voor één van beide talen (Frans of Duits) dispenserende maatregelen worden toegekend.
- In het voorstadium moet duidelijk zijn geworden dat de ondersteunende faciliteiten onvoldoende toereikend blijken.
- Voordat een verzoek om een aangepast lesprogramma te mogen volgen in behandeling wordt genomen, moet duidelijk zijn dat de leerling, ondanks alle beperkingen, voldoende inzet heeft getoond.

Hoofdstuk 4

Consequenties

Als het verzoek tot een aangepast lesprogramma is gehonoreerd, betekent dit dat er door de leerling en zijn ouders een bindende keuze is gemaakt. Als het aangepaste lesprogramma voor Frans of Duits wordt toegekend, dan kan dit vak niet meer worden gekozen bij de profielkeuze. Het beperkt dus de keuzemogelijkheden voor de leerling.

In het havo houdt dit per profiel concreet het volgende in:

- Leerlingen met een dispenserende maatregel kunnen zonder problemen kiezen voor de profielen Natuur & Gezondheid en Natuur & Techniek. In beide profielen is namelijk alleen Nederlands en Engels verplicht.
- In het profiel Economie & Maatschappij heeft de leerling bij het profielkeuzevak de mogelijkheid om onder anderen te kiezen voor Frans of Duits. Als voor één van beide vakken een aangepast lesprogramma is gevolgd, kan dit vak dus niet gekozen worden.
- In het profiel Cultuur & Maatschappij moet de leerling als profielkeuzevak de keuze maken tussen Frans of Duits. Als een leerling gebruik heeft gemaakt van een dispenserende maatregel voor Frans of Duits, dan moet in dit profiel dus de taal worden gekozen waarin het volledige programma is gevolgd.

In het vwo geldt dat de leerling die gebruik heeft gemaakt van een dispenserende maatregel voor Frans of Duits, dit vak niet kan kiezen bij de profielkeuze. De leerling volgt daarmee automatisch de andere moderne vreemde taal. Een leerling die gebruik heeft gemaakt van een dispenserende maatregel voor één van beide talen, kan dus alle profielen kiezen.

Bijlage 3: Aanvraag formulier faciliteiten bij het Centraal Eindexamen

Voor leerlingen met dyslexie

Oldenzaal/Denekamp/Losser, september 20XX

Betreft: faciliteiten bij het Centraal Eindexamen

Beste examenkandidaten,

Bij het Centraal Eindexamen hebben leerlingen met dyslexie recht op speciale faciliteiten. Een aantal van deze faciliteiten moet door de school worden aangevraagd bij de inspectie. Daarom vragen wij je om nu al een aanvraagformulier in te leveren (zie bijlage).

Dyslectische leerlingen hebben recht op de volgende faciliteiten:

- Verlenging examentijd
- Gebruik van een papieren woordenboek
- Gebruik van een leesliniaal of loep
- Gebruik van spellingscontrole bij de inzet van digitale hulpmiddelen
- Auditieve ondersteuning / spraaksynthese

Verlenging examentijd

Bij het Centraal Schriftelijk Eindexamen krijg je extra tijd van maximaal een half uur. Deze tijdsverlenging is in specifieke gevallen van toepassing bij het Centraal Praktijk Examen (CSPE). De aanvullende verlenging van de examentijd kan maximaal worden verlengd met 15 minuten per onderdeel van het CSPE. Deze inzet is enkel bedoeld voor het lezen van de instructies (voorafgaand aan het maken van een werkstuk of voor het bereiden van een maaltijd) bij het Centraal Praktijk Examen. Wanneer je hier gebruik van wilt maken, dien je naast het aanvraagformulier tevens een schriftelijk verzoek tot tijdsverlenging voor het praktijkexamen in te dienen bij ondergetekende.

Gebruik van een papieren woordenboek

Bij alle papieren Centraal Eindexamen is het toegestaan om gebruik te maken van een verklarend papieren woordenboek Nederlands.

Gebruik van een leesliniaal/leespen of loep

Eindexamens worden standaard geleverd in Arial 12. Onderschriften bij illustraties zijn echter vaak kleiner. Ook bij het lezen van formules kan het fijn zijn om de letters iets te kunnen vergroten. Daarom mag je gebruik maken van een leesliniaal/leespen of loep. Je hoeft het gebruik hiervan niet aan te vragen.

Gebruik van spellingscontrole bij de inzet van digitale hulpmiddelen

Het examen voor het vak Nederlands bevat zowel voor vmbo/havo/vwo als voor vwo een schrijfopdracht. Dit onderdeel wordt door leerlingen met dyslexie vaak op een laptop gemaakt. Je mag daarbij de spellingcontrole gebruiken, je verbetert makkelijk eventuele fouten en het teruglezen van wat je al geschreven hebt gaat beter dan bij een handgeschreven opdracht. Deze faciliteit mag naast Nederlands ook worden

toegepast bij de Moderne Vreemde Talen. Het is dus raadzaam om van deze faciliteit gebruik te maken.

Auditieve ondersteuning / spraaksynthese

Voor het realiseren van auditieve ondersteuning kan gebruik worden gemaakt van spraaksynthese programma's. Het is raadzaam om deze faciliteit alleen toe te passen als je in het verleden al eerder met deze voorziening hebt gewerkt.

Meer informatie kun je vinden op www.examenblad.nl onder "septembermededeling". Kijk vooral bij punten 1.2 en 1.3.

Graag ontvang ik het aanvraagformulier van je uiterlijk op DATUM, zodat de administratiemedewerkers genoeg tijd hebben om de benodigde faciliteiten voor je aan te vragen bij de inspectie.

Met vriendelijke groet,

(dyslexiecoach)

Faciliteiten voor leerlingen met dyslexie bij het Centraal Eindexamen 20XX

Naam: _____

E-mailadres: _____

Ik zou bij het Centraal Eindexamen graag gebruik maken van de volgende faciliteiten:

(Kruis de faciliteiten aan waar je gebruik van wilt maken.)

- Verlenging examentijd
- Gebruik van een papieren woordenboek
- Auditieve ondersteuning / spraaksynthese
- Gebruik van een leesliniaal of loep
- Gebruik van spellingscontrole bij de inzet van digitale hulpmiddelen

Opmerkingen:

.....

.....

.....

Graag ontvang ik het aanvraagformulier van je uiterlijk op DATUM, zodat de administratiemedewerkers genoeg tijd hebben om de benodigde faciliteiten voor je aan te vragen bij de inspectie.

Met vriendelijke groet,

(dyslexiecoach)